A. 14.632.

Raamatu-aasta
juubilar

Peeter Grünfeldt

Tema elu ja töö

A. 14. 632.

Raamatu-aasta
juubilar

Peeter Grünfeldt

Tema elu ja töö

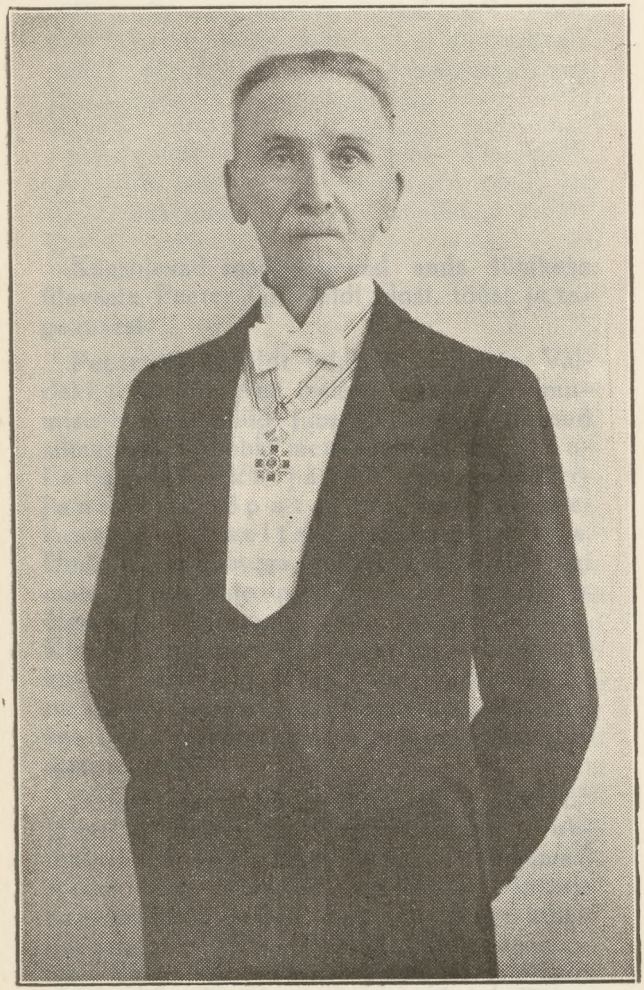
ENSV R. Kirjandusmuuseum
Ef. 14.101
RAAMATUKOGU

1935. 2092

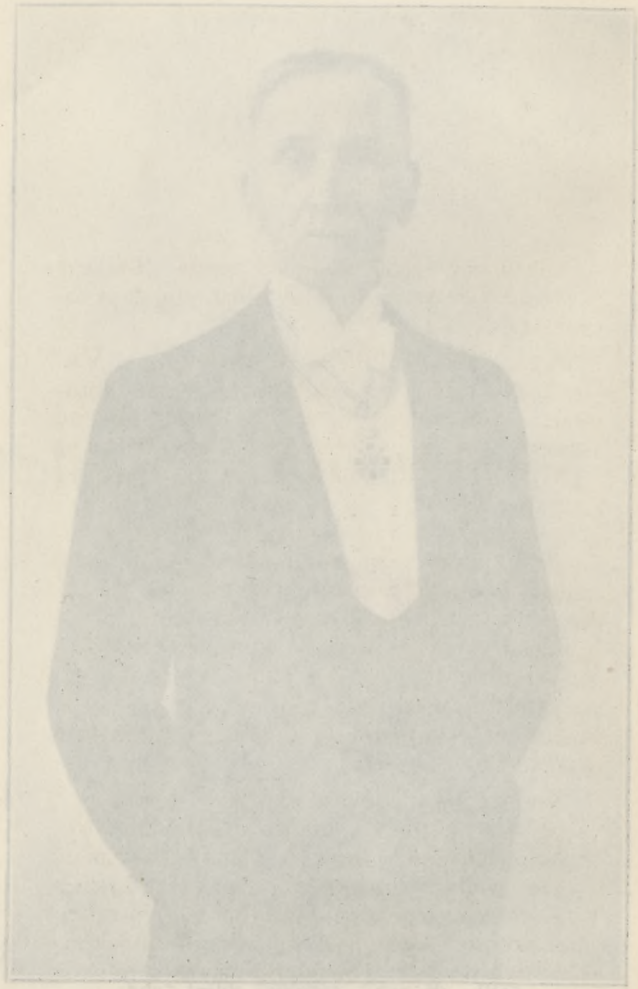
ENSV TA Fr. R. Kreutzvaldi nim.
Kirjandusmuuseum
ARHIIVRAAMATUKOGU

105993

„Edu" trükk Tallinnas, Vene 16. 1935.

Peeter Grünfeldt

Käesolevad read tahavad anda lühikese ülevaate Peeter Grünfeldi elust, tööst ja tegevusest.

Peeter Grünfeldt (elukoht : Nõmme, Valdeki t. 11) on oma esimese luuletuse ilmumise hetkest nüüd juba 55 aastat seisnud silmapaistval kohal meie avalikus elus luuletajana, kirjanikuna, ajakirjanikuna, õpetajana, ühistegelasena ja seltskonnategelasena. Umb. 450 raamatuga, milline arv ületab kõigi meie kirjameeste produktsiooni, väärib ta õigusega „Raamatu-aasta juubilari" nime. Kindlasti on õigus kirjanik August Gailitil, kui ta ütleb, et Peeter Grünfeldt on olnud Eestis suur kirjanduse teerajaja, kes rahva on õpetanud lugema ja raamatuid armastama.

Koguteose „Eesti avalikud tegelased" järele on Peeter Grünfeldt sündinud 1. oktoobril (19. septembril) 1865. a. Tartumaal Aakre valla Pühaste koolimajas õpetaja Kristjan Gr.-i pojana, õppinud Rõngu kihelkonnakoolis 1875—80, Puhja kihelkonnakoolis 1881—82, Tartu õpetajate-seminaris 1883—86. Olnud siis õpetaja Aakre-Põhus 1886. a., Valgas Peetri kirikukoolis 1887—88,

Aakre-Pühastes 1888—91. — Töötas Tartus „Eesti Postimehe“ toimetuses 1891—93, „Postimehe“ toimetuses 1893. — Oli siis raamatukaupmees Valgas 1893—96. Edasi töötas uuesti ajakirjanikuna: Tallinnas „Eesti Postimehe“ toimetajana 1896—98, Tartus „Põllumehe“ toimetuses 1898—1901, Tallinnas „Eesti Postimehe“ toimetajana 1901—04, „Rahva Lõbulehe“ tegeva toimetajana 1904-06. — Asutas a. 1905 „Päevalehe“ ja oli selle lehe pea- ja vastutavaks toimetajaks 1905—08, töötas „Virulase“ toimetajana 1909—10. Praegu veel (1913. a. saadik) ametis „Kinnisvaraomanike Pangas“ (mis asutati „Põhja Laenu ja Hoiu ühisusena“ ja muudeti Eesti iseseisvuse alul „Põhja Eesti Ühispangaks“). — A. 1922 asutas ajakirja „Romaani“ ja oli selle lehe toimetajaks 1933 .a. lõpuni.

Nii on Peeter Grünfeldt 1891. aastast — 1933. aastani möödunud 42 aasta jooksul olnud terveni 31 aastat juhtiv ja vastutav toimetaja, kusjuures ta lisaks mainitud lehtedele on osa võtnud veel paljude teiste ajalehtede ja ajakirjade toimetamise tööst või neid pidevalt toetanud oma kaastööga, alates „Meelejahutajast“, „Olevikust“, „Lindast“, „Tallinna Teatajast“ ja lõpetades Eesti Lauljate Liidu „Muusikalehega“, Kaitseliidu „Kaitse Koduga“, „Vikerkaariga“, „Sõduriga“, Eesti Punase Risti „Noorte Punase Ristiga“, „Väli-Eesti Almanakiga“, Eesti Ajakirjanike Liidu albumitega, „Olioniga“, „Koduga“ jne.

Jäädavaiks jälgedeks tema tööst kodumaa ajakirjanduse põllul on „P ä e v a l e h e“ a s u t a m i n e a. 1905 ja selle lehe juh-

timine esimese kolme aasta jooksul kui ka ajakirja „Romaani" algatamine a. 1922 selle lehe juhtimisega läbi 12 aasta.

Peeter Grünfeldt on Eesti Ajakirjanike Liidu liige.

Ajakirjandusliku töö kõrval on Peeter Grünfeldi sulest ilmunud (alates 1888. aastast) algupäranditena ja tõlgetena üle 450 raamatu, arv, mida õigusega peetakse rekordarvuks meie kirjandusloos. Neist raamatuist on olnud ligi 300 lastele ja noorsoole, umbes 30 vaimuliku, üle 10 teadusliku ja 28 populaarteadusliku sisuga, kuna ülejäänud kuuluvad ilukirjanduse liiki.

Nende raamatute tähtsust ja väärtust ilmumisaja olustikus aidaku selgitada nende kokkuvõtlik loetelu ja sisuline jaguvus. Rikkalikust noorsooraamatute kogust mainime siin järgmisi: „Laste õieväli", „Priiuse helinad", „Mõistlik seltsiline," „Noorrahva käsiraamat", „Kunst viisakas olla", „Mardi-onu taevareis", „Frithjof'i" ümberjutustist Esaias Tegnéri järele, „Heal tujul — kaunil kujul"; viimane ilmus omal ajal Eesti Kirjanduse Seltsi noorsookirjavara sarjas ja tunnustati pärastise professori J. Jõgeveri poolt parimaks Eestis. — Ilukirjandusliku st-algupärandeist peale noorsookirjanduse all mainitute nimetagem: proosakogusid „Külatänavast", „Killud", Külakaker", luulekogusid „Õilmestik", „Sinililled", „Ära unusta mind" kahes väljaandes, „Mind meeles pea", „Minu Kodu" (a. 1930). — Memuaarikirjandust on P. Gr. rikastanud kahe tähelepandava teosega: „Mälestu-

sed Juhan Liivist" ja „Minevikku jälgimas".

Teaduslikest töist mainigem: dr. Steuerti „Koduloomade arstimisõpetuse" ja prof. dr. Schultzi „Ämmaemandate õpiraamatu" tõlkeid, mille viimase tõlkis P. Gr. Eestimaa ämmaemandate-kooli direktori dr. Knüpfferi soovil ja mis siis oli selle kooli peamiseks õpikuks; edasi F. Carneri „Moodne inimene", dr. Zehdeni „Äkilised haigused", Hellmuth v. Gerlachi „Parlament", mis viimane oli esimeseks parlamenditööd tutvustavaks teoseks iseseisvas Eestis. — Populaarteaduslikest paistavad veel praegugi silma kuulsa inglise õpetlase Samuel Smiles'i „Elutarkuse" neli suurt annet, K. v. Rengarteni „Jala ümber maailma" 16-nes andes, Orison Swett Mardeni „Mis sa teed, tee õieti", E. S. Politovski „Liibavist Tsusimani", B. H. Bürgeli suuri töid täheteadusest jne. — Keeleõpetusi on juubilari hoolel valminud kaks: varjunime Artur Oberlandi all „Saksa keele õpperaamat" (1918. a.), mille tookordne arvustus (Villem Ernits „Eesti Kirjanduses") luges parimaks tol ajal ilmunute hulgas ja mis levis kolme kuuga 8000 eksemplaris. ja M. Vellevilli „Soome keele õpetus". — Vaimulikku kirjavara on P. Gr. rikastanud järgmiste suuremate teostega: õpetaja Ludvig Schnelleri „Kas tunned maad?" ja „Paulus, paganate apostel", siis veel: „Naomi", „Herodias", „Tiitus, õnnistegija seltsiline ristisambas", „Jeesuse jälgedes" jne. — Peale nende on tema sulest ilmunud veel rohke valik tõlkeid kõigi maailmarahvaste ilukirjanikkude varasalvest.

Ilmunuist mainime siin Henryk Sienkiewicz'i „Ristirüütleid", Marja Rodziewicz'i „Dewaitist", Ernst Ecksteini „Neerot", A. Berkow' „Gustav Vaasa poegi", vürst Ljubomirski „Peterburis ja Siberis", J. W. Jenseni „Madame d'Ora", Clara Tschudi „Marie Antoinette'i" ja „Napoleoni poega", „Valitud uudisjutte" jne. — Ka n ä i d e n d e i d on P. Gr. tõlkinud — niihästi kirjastajaile kui ka otse teatritele, neist kaks ooperit ja 4 Henrik Ibseni draamat. Kui otsitud ja nõutud rahva keskel olid Peeter Grünfeldi tööd, näitab kas või ainult seegi, et temal oma pika töö- ja eluaja jooksul on olnud ü l e 40 k i r j a s t a j a (jällegi rekordarv!), kes kõik enamasti ise palusid temalt midagi kirjastamiseks, ja et keegi neist pole kunagi kahju saanud, kuna P. Gr.-i kirjutatud, tõlgitud ja valitud teosed ei jäänud kaupluste riiulitele, vaid leidsid ruttu tee rahva kätesse.

Kultuuriloolise huvi pärast avaldame siin tähestikulise loetelu kirjastajaist, kes on avaldanud juubilari raamatuid. Need oleksid mäletamisi: kirjastuse o.-ü. „Areng", Theodor Awendt, August Busch, Joh. Busch, K. Busch, Ado Grenzstein, dr. Karl August Hermann, Micha Hermann, Victor Jakobson, Carl Keyler, kirjastus-ühisus „Kool", J. Kreutzberg, J. Kurg, T. Kõll, H. Laakman, Hendrik Laas, Hans Leoke, kirjastus-ühisus „Loodus", M. Millistfer, Eduard Mäesepp, Jakob Mäesepp, kirjastus „Odamees", Ernst Pihlakas, Gustav Pihlakas, Hugo Pihlakas, Pirita Kaunistamise Selts, Jakob Ploompuu, T. E. K. Ü. „Päevaleht", kirjastus-ühisus „Rahvaülikool", P. Rootslane, J. Rubin,

A. Schnackenburg, A. Seidelberg, Sisemisjoni Selts, Karl Eduard Sööt, kirjastus „Teadus", Walter Tegeler, K. Tätte, J. H. Vahtrik, kirjastuse a.-s. „Varrak". K. Zero jne.

Peeter Grünfeldi raamatuina ilmunud töid on viimase 47 aasta jooksul (alates 1888. a.) levinud kaugelt üle miljoni eksemplari, mõni tema töist on ilmunud mitmes trükis, nii „Mõistlik seltsiline" kaheksa korda suures eksemplaride-arvus. Vaevalt leidub Eestis inimest, eriti vanema põlve ja keskealiste hulgas, kes ei oleks mõnda tema tööd lugenud või sealt äratust saanud. Mitu korda on seda kirjanikule ise tunnistanud mitmed meie silmapaistvad tegelased, nagu agr. J. Hünerson, agr. J. Kalm. adv. A. Kann, direktor Chr. Kaarna, adv. G. Linkvist, major K. Utuste ja teised. Suure tunnustusega on suhtunud juubilari töösse ka meie riigi- ja rahvaelu juhid kõigilt aladelt: riigivanem K. Päts, haridusminister N. Kann, rektor prof. J. Kõpp, piiskop H. B. Rahamägi, riigikohtu esimees Kaarel Parts, prof. Jaan Tõnisson, saadik K. R. Pusta, praost A. Kapp, kirjanik Ernst Särgava-Peterson, prof. Aug. Topman, abilinnapea A. Uueson, dir. J. Reintalu, dir. V. Neggo, dir. V. Linnamägi jne. Kõnelemata vanemaist arvustajaist, on Peeter Grünfeldi tööle ja tegevusele lasknud osaks saada kiitvaid sõnu meie kesk- ja nooremagi ea arvustajad: Rasmus Kangro-Pool, Juhan Jaik, Karl Ehrmann, J. Pert ja teised.

P. Grünfeldi algupärandeist on mitmed tõlgitud soome, läti, saksa, vene ja isegi

tšehhi keelde. Samuti on ta saanud mitu korda oma tööde eest auhindu.

Vaevalt leidub meil ka lauljate ja koorijuhtide hulgas kedagi, kes aastate jooksul poleks palunud juubilarilt sõnavarustust oma ettekandeile ja seda ka alati saanud. Pidevamalt on Peeter Grünfeldt varustanud sõnadega eesti teatri isa dir. August Viira „Vanemuise" teatrit ja Aino Tamme, Paula Brehmi, Ella Masingu, Marie Mieleri, M. Lüdig-Sinkeli, Olga Mikk-Krulli, Ida Järve jne. repertuaari. Anna Raudkatsi soome-rootsi rahvatantsudele on juubilar samuti eestindanud ja loonud sõnu. Ja kui võtta kätte iseseisvusaegsete kohalike ja üldlaulupidude programmid ja pea kõigi Tallinna kooride kontsert-eeskavad, peaaegu üheski neist ei puudu sõnaloojate hulgas tema nimi. Eriti rohkesti on ta varustanud sõnadega eesti meeskooridevõrgu algatajat ja meeskooride repertuaari loojat Tallinna Meestelaulu Seltsi ja ka Nõmme laulukoore, peale selle EMO segakoori, „Raudami" ja ÜENÜTO koore. Suurel arvul on saanud sõnu meie noorimadki solistid ettekandmiseks kontsertidel ja raadios.

Peeter Grünfeldi hoolt on küündinud Eesti Ev.-Luteriusu Kiriku lauluraamatu komisjoni abistamiseks „Vaimulike Laulude" väljaandmisel — omapoolse annusega. — Meie üliõpilaskondki laulab tema sõnu, nagu see selgub ilmunud „tudengilaulikuist". — Samuti kõlavad tema sõnad kaitseliitlaste ja noorkotkaste suust.

Juubilari osa eesti muusikaelu arengus iseloomustab asjaolu, et tema originaalsõnad on vaimustanud 18 eesti heliloojat ja üht soomlast looma viise. Need heliloojad on: prof. Juhan Aavik, K. Hacker, dr. K. A. Hermann, Miina Hermann, Otto Hermann, Joh. Jürgenson, prof. Artur Kapp, A. Kasemets, K. Kirschbaum, Arkadius Krull, Raimund Kull, K. Lampson, Aleks. Läte, Mihkel Lüdig, Mart Saar, Konstantin Türnpu, Tuudur Vettik, Enn Võrk ja soomlasist Leevi Madetoja.

Peale kõige muu on Peeter Grünfeldt kaunistanud omapoolsete proloogidega meie rahvaelu pidulikke sündmusi, nii „Estonia" teatri 50. aastapäeva 1915. a. ja sama teatri 60. aastapäeva a. 1925 ja varustanud sõnadega teisigi juhtumeid (Eesti-Tšehhi, Eesti-Leedu aktusi jne.). Tema on loonud terve rea sõnu meie rügementide, kaitseliidu malevate, üliõpilasorganisatsioonide ja kooride lipulauludeks.

Omaette peatükiks juubilari elutöös on 12-aastasel ajavahemikul 1922—1933 toimetatud ajakiri „Romaan". Selle väärtus hakkab selguma alles nüüd, kus see ajakiri pärast suuna muutmist „Uudislehe" rühma käes — hingusele läks. Nüüd näitab Bernhard Linde oma geograafilis- ajaloolisis monograafiais („Poola", „Taani", „Tsehhoslovakkia", „Läti", „Rootsi", „Leedu", „Ungari"), milline rahvusvaheline kultuuritutvustaja oli P. Gr.-i toimetatud „Romaan", kus aastate jooksul tutvustati

meie rahvale kogu maailma rahvaste (arvult üle 60-ne) kirjanduslikku loomingut kõige esinduslikumate nimedega. Eriti suuresti on püüdnud juubilar seal hoolitseda meie kauge hõimurahva -- ungarlaste — kirjanduse tutvustamise eest, andes lugejaile 12 aasta jooksul 109 tööd-tõlget ungari kirjandusest.

Seltskondlikugi tegevuse alal on juubilaril suuri teeneid, alates Rõnguga, kus ta õpetajana oli Rõngu Laulu ja Mängu Seltsi kirjatoimetaja ja tihti esines deklamaatorina ja kõnemehena, olles peale selle kohaliku meeskoori liige. Siis Valgas, kus ta oli tookordse ainsa kohaliku eesti seltsi (Karskusseltsi) esimees. Tallinnas oli ta hulk aega Jaani koguduse nõukogu liige ja sama koguduse vaestehoolekande-seltsi esimees ajal, kus selts lõi oma e ilusa vanadekodu Heeringa tänaval. Kaua aega kuulus P. Gr. Tallinna Meestelaulu Seltsi juhatusse sekretärina ja on 1928. a. saadik seltsi auliige. Koos K. Türnpu ja Ado Birgiga läks juubilari poolt välja kirjalik algatus Eesti Lauljate Liidu loomiseks ja mujalegi on jatkunud tema ennastsalgavat energiat (Nõmme teatriseltsi „Lämmeküne" esimees, Raamatu-aasta Nõmme komitee abiesimees jne.).

Vabadussõja ajal võttis P. Grünfeldt osa tookordse kaitseliidu tegevusest, pidades koos teistega korrateenistust öises Tallinnas.

Kui nüüd veel juure arvata 6-aastane töö õpetajana ja veerandsajandini ulatuv tegevus ühistegelisel alal, millest 17 aastat Kinnisvaraomanike Pangas juhatusliikmena ja 22 aastat kassapidajana, siis on meil ülevaade

käes juubilari töö- ja vaevarikkast elust, mille kestes tema ilma liialdamata on teinud

kolme mehe töö.

Trükitud andmeist, mis pühendatud Peeter Grünfeldi tegevuse hindamisele, olgu mainitud peale eelpool toodud andmete read, mis kõnelevad temast meie seni ilmunud biograafiliste koguteoste veergudel: „Postimehe" juubelialbumis (a. 1907), Akadeemilise Ajaloo Seltsi „Eesti Biograafilises Leksikonis" (a. a. 1922—29), Eesti Kirjanduse Seltsi „Eesti Avalikkudes Tegelastes" (a. 1932) ja K. ü. „Looduse" „Eesti Entsüklopeedias" (a. 1933).

A. 1934 hindas Eesti Punase Risti peavalitsus juubilari ühiskondlikke teeneid oma II järgu I astme mälestusmärgi annetamisega.

Koostanud ja avaldanud
Peeter Grünfeldt'i elutöö
austajate ring.